

Лекція №1. Основні принципи спеціальної психології

Поняття: спеціальна психологія, ретардація, акселерація, асинхронія, олігофренопсихологія, тифлопсихологія, сурдопсихологія, логопедія, симптом, синдром, дизонтогенез, нормальний розвиток, порушення розвитку.

Спеціальна психологія – це галузь психології, що виникла на базі клінічної психології, вона тісно пов'язана з психологією розвитку, патопсихологією, нейропсихологією, педагогікою, медициною. Розділами спеціальної психології є: тифлопсихологія, олігофренопсихологія, сурдопсихологія, логопсихологія.

Об'єкт спеціальної психології – основному діти, підлітки і дорослі з відхиленнями фізичного або психічного розвитку. **Предмет** – закономірності порушень розвитку та їх прояв.

Поняття нормального та порушеного розвитку

Дизонтогенез – порушення індивідуального розвитку організму переважно на ранніх етапах розвитку.

Види дизонтогеній: ретардація; акселерація; асинхронія.

Основні умови, необхідні для нормального розвитку дитини.

Порушення можуть бути викликані двома групами чинників:

Біологічними чинниками:

- 1) хромосомно-генетичні відхилення (спадкового характеру і ті, що виникли в результаті генних мутацій),
- 2) патологічне протікання пологової діяльності, мозкові травми в цей період;
- 3) мозкові травми і важкі інфекційні і токсико-дистрофічні захворювання, перенесені дитиною в ранньому віці;
- 4) хронічні захворювання (серцево-судинні захворювання, астма, діабет, туберкульоз та ін.), що почалися в ранньому і дошкільному віці;
- 5) інфекційні й вірусні захворювання матері під час вагітності (краснуха, токсоплазмоз, грип);
- 6) ендокринні і соматичні захворювання матері;

- 7) несумісність за резус-фактором;
- 8) токсикоз матері під час вагітності;
- 9) венеричні захворювання (гонорея, сифіліс);
- 10) алкоголізм і наркоманія батьків;
- 11) біохімічні чинники (неправильне харчування, радіація, екологічне забруднення навколишнього середовища).

Функціональними (соціальними) чинниками:

- 1) конфлікти в сім'ї,
- 2) неправильне виховання дитини,
- 3) попадання в стресові, фруструючі ситуації;
- 4) педагогічна занедбаність, недостатня турбота про дитину в дитячих будинках.

Сенситивні періоди: пренатальний, натальний, постнатальний.

Питання для обговорення

1. Назвіть цілі та завдання спеціальної психології.
2. Дайте характеристику напрямів спеціальній психології.
3. Назвіть сенситивні періоди розвитку.
4. Охарактеризуйте три основні напрями дизонтогенеза: ретардація, асинхронія, акселерація.
5. Назвіть патогенні чинники порушень розвитку.

Завдання для практичної та індивідуальної роботи

1. Обговорення умов, що забезпечують нормальний психічний розвиток дитини.

Література

1. Выготский Л. С. Собр. соч.: В 6 т. — М., 1983.
2. Лебединский В. В. Нарушения психического развития у детей. — М., 1985.
3. Усанова О. Н. Специальная психология. М., 1990.

Лекція № 2. Класифікація порушень розвитку

Поняття: загальні і специфічні порушення; первинні, вторинні і третинні порушення, компенсація, зона найближчого розвитку, комплексні порушення розвитку.

Загальні та специфічні закономірності аномального розвитку. Вперше про існування загальних закономірностей як нормального, так і порушеного розвитку зазначає Л.С. Виготський.

Первинні та вторинні порушення розвитку.

Класифікація порушень розвитку. В даний час найбільш точною класифікацією є класифікація видів психічного дизонтогенеза В. В. Лебединського.

1. Відхилення за типом ретардації та дисфункція дозрівання:
  - розумова відсталість різної міри важкості,
  - затримка психічного розвитку.
2. Пошкоджений розвиток:
  - органічна деменція,
  - дефіцитарний розвиток (важкі порушення систем аналізаторів: зору, слуху, опорно-рухового апарату, мови, розвиток в умовах хронічних соматичних захворювань).
3. Асинхронії з переважанням емоційно-вольових порушень
  - спотворений розвиток (ранній дитячий аутизм),
  - дисгармонічний розвиток (психопатії).

Комплексні порушення розвитку. Виділяють три основні групи дітей з комплексними порушеннями розвитку:

1. діти з 2-ма вираженими порушеннями – сліпоглухі, глухі із затримкою психічного розвитку);
2. діти, які мають 1 істотне порушення (виражене сильніше) і супутнє йому інше порушення (виражене в меншій мірі).

3. діти з множинними порушеннями (3 або більше первинних порушень розвитку) – розумова відсталість, порушення опорно-рухового апарату, зорові порушення.

Зона найближчого розвитку

Компенсація порушених функцій

Питання для обговорення

1. Дайте класифікацію порушень розвитку.
2. Перерахуйте загальні закономірності порушеного розвитку.
3. Дайте порівняльну характеристику «первинним» і «вторинним» порушенням розвитку.
4. Що таке «середньостатистична норма розвитку»?

Завдання для практичної та індивідуальної роботи

1. Визначте зону найближчого розвитку на прикладі дитини з нормальним розвитком і дитини з порушеним розвитком.

Література

1. Переслени Л. И. Психодиагностический комплекс методик для определения уровня развития познавательной деятельности младших школьников. - М., 1996.
2. Переслени Л. И., Слободяник Н.П. Опыт использования теста Г. Витцлака при обследовании детей, поступающих в школу // Детский практический психолог. — 1996. — № 1, 2.
3. Блейхер В. М., Бурлачук Л. Ф. Психологическая диагностика интеллекта и личности. – Киев, 1978.
4. Компенсирующее обучение в России: Действующие нормативные документы и учебно-методические материалы. — М., 1997.

Лекція № 3. Особливості психологічної діагностики дітей з порушеннями розвитку

Поняття: особистий анамнез, фамільний анамнез, клінічний, етіологічний, соматичний, психологічний, педагогічний, психіатричний підходи.

Завдання діагностики порушень розвитку.

Труднощі діагностики дітей з порушеннями розвитку.

Підходи в діагностиці аномального розвитку.

Засади діагностики дослідження порушень розвитку і способи реєстрації його результатів можна представити у вигляді схеми:

А. Загальні дані.

1. Біографічні дані

1. Фамільний анамнез
2. Особистий анамнез

Б. Об'єктивне дослідження.

1. Соматичний статус
2. Неврологічний статус
3. Рухова сфера
4. Психологічне дослідження

Методи дослідження.

Умови психологічного кабінету.

Питання для обговорення.

1. Назвіть труднощі діагностики дітей з порушеннями розвитку.
2. Назвіть особливості психологічного дослідження дітей з порушеннями.
3. В чому полягають відмінності психологічного, педагогічного, психологічного і психіатричного підходів в діагностиці порушеного розвитку?
4. Які методи дослідження ви знаєте, в чому полягає специфіка методів дослідження дітей з порушеннями розвитку?

Завдання для практичної та індивідуальної роботи

1. Знайомство з методикою Ілляшенко.

Література

1. Выготский Л. С. Собр. соч.: В 6 т. — М., 1983.
2. Лебединский В. В. Нарушения психического развития у детей. — М., 1985.
3. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників / Стадненко Н. М., Ілляшенко Т. Д., Борщевська Л. В., Обухівська А. Г. — Київ, 1998.